

Aspecte ale aportului informativ al Siguranței Generale a Statului în campania militară din anul 1916

dr. Ioan Codruț LUCINESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

ioancodrut@yahoo.com

Abstract

Until the beginning of the XXth century, there was no mention of an intelligence service in Romania. In 1908, the Department for General State Security is established within the Ministry of Interior, with the following missions: to collect intelligence within the country and to organize and perform operations in order to collect intelligence outside the country's borders. Lacking the tradition of other states, the debut of the first global conflagration was an enormous challenge for both civilian and military Romanian intelligence. During the First World War, the Department for General State Security will counteract various espionage and betrayal cases, most often joint by corruption.

Once the establishment of the united Romanian national state is completed, together with the operations abroad, in order to strengthen and consolidate the relations with the European allies, Romania started to build a unitary intelligence service that fits the new international political-strategical realities and its own national needs.

Keywords: Department for General State Security, intelligence cooperation, Ministry of Interior, Romanian Army, intelligence gathering, Romanian Great Headquarters, First World War, Central Powers.

Introducere

Complexitatea problemelor interne ale României la începutul secolului XX, a impus cu stringență modernizarea instituțiilor statului, printre care și a Ministerului de Interne. „Problema țărănească”, care a erupt în anul 1907 prin marea răsccoală, a demonstrat, dureros, nepregătirea aparatului polițienesc în contracararea unor amenințări care necesită cunoașterea, în profunzime, a realităților sociale, economice, politice, ideologice, culturale etc. ale societății. Se impunea, astfel, structurarea, rapidă, a unui aparat de culegere de informații în cadrul instituției Poliției Române, gândit pe baze moderne și încadrat cu personal specializat.

Dacă, sub diverse forme, o incipientă *poliție informativă* exista din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, o instituție centralizată, organizată pe baze moderne, nu vom avea decât începând cu anul 1908. Imediat după răscola țărănească, la propunerea inspectorului de poliție Iancu Panaitescu, ministrul de interne Ion. I. C. Brătianu a avizat organizarea, cu caracter experimental, a unei mici structuri de culegere de informații „pe lângă Direcțiunea Administrației din Ministerul de Interne, care de la simpli informatori cu care a plecat la drum, ajunge în 1908 să-i creeze ramificații în întreaga țară, în centrele importante, precum și în străinătate”¹.

La nivelul forurilor decizionale naționale, organismul Siguranței naționale trebuia să fie „nervul poliției ce se impresionează la timp de mediul înconjurător, avizând la măsurile generale în materie de ordine publică și siguranța statului, înregistrând în același timp toate mișcările seismice ce se produc în populațiunea internă și în țările înconjurătoare, pentru ca la timpul oportun să poată preveni acele mișcări cu caracter subversiv contra Siguranței statului”².

Prin Legea din 17 martie 1908, în cadrul Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale, pe lângă secțiunea Poliției se constituie cea a *Siguranței Generale*; organele de siguranță urmau să îndeplinească patru misiuni principale: observarea și supravegherea; acțiunea informativă; acțiunea preventivă și acțiunea represivă³, atât pe plan intern, cât și în statele vecine.

Printre funcționarii Siguranței însărcinați cu trimiterea unor agenți peste hotare s-a numărat și Mihail Moruzov, comisar în cadrul Ministerului de Interne, personalitate importantă în perioada interbelică din postura de director general al Serviciului Secret de Informații al Armatei Române, care declara, în anii '30: „De la 1 noiembrie 1908 am organizat și condus diferite servicii de siguranță în țară și în străinătate, însărcinat de Direcția Siguranței Generale și Marele Stat Major al Armatei”⁴.

Siguranța Generală a Statului în perioada neutralității

Pe baza dispozițiilor acestei legi, după 1908, prin diferite decrete, legi și decizii ministeriale s-au creat servicii speciale de siguranță, unele

¹ Vasile Bobocescu, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 139.

² Theodor Culitza, *Poliție de informațiuni și contrainformațiuni*, f.e., București, 1938, p. 16.

³ Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 141.

⁴ *Ibidem*, p. 144.

centrale în cadrul DPSG, iar altele teritoriale; printre noile organe create au fost și Brigăzile de Siguranță⁵ și Serviciile speciale de siguranță. În timp, pe măsura înmulțirii sarcinilor privind asigurarea ordinii publice și siguranței statului, asemenea brigăzi și servicii au fost înființate în toate localitățile importante din țară, misiunea noilor organe fiind aceea de a urmări curentele subversive și de a supraveghea starea de spirit a populației.

Activitatea Siguranței Generale a Statului, având atribuții clar definite și desfășurându-se pe baza unor principii, metode și procedee noi (în principal, munca informativă profesionistă cu agentura și întrebuințarea personalului acoperit, secret), a cunoscut o îmbunătățire vizibilă în perioada următoare.

Eugen Cristescu, șeful Serviciului Special de Informații (1940-1944) nota aspectele pozitive ale acestor mutații, materializate în rezultatele obținute în perioada neutralității: „Activitatea de contraspionaj a serviciilor române s-a remarcat prin descoperirea multor agenți progermani, trimiși sau stabiliți pe teritoriul român, culminând cu arestarea lui Verzea, directorul general al poștelor....De asemenea, Siguranța generală a devalizat o serie de curieri diplomatici ai statelor din Europa centrală, ceea ce a adus un important material informativ, politic și militar.

Prin acțiuni informative ofensive, Siguranța generală și Marele stat major au reușit să se orienteze din punct de vedere militar asupra situației din Ardeal, servindu-se în special de românii ardeleni, folosiți ca informatori și care după război au fost încadrați ca funcționari superiori în serviciul de siguranță al statului întregit”⁶.

Declanșarea primei conflagrații mondiale în vara anului 1914 nu a implicat țara noastră, pe moment, în război, deoarece Consiliul de Coroană de la Sinaia, 3 august 1914, a hotărât rămânerea României în neutralitate. Principalul motiv invocat a fost acela că Austro-Ungaria, aliata României în cadrul Triplei Alianțe se afla în postura de agresor (al Regatului Sârb) și nu de stat atacat; de asemenea și declararea neutralității Italiei a putut fi folosită ca pretext pentru a nu ne implica în conflict, ci de a aștepta momentul propice pentru îndeplinirea idealului național – unirea cu teritoriile românești din monarhia austro-ungară.

⁵ Brigăzile de Siguranță se vor transforma, la 10 aprilie 1931, în *Corpul Detectivilor*, organ specializat al Direcției Siguranței Generale a Statului, înființată prin Legea pentru organizarea Poliției Generale a Statului din 8 iulie 1929.

⁶ Consiliul Securității Statului, Direcția Învățămint, *Din Memoriile lui Eugen Cristescu*, București, 1968, Biblioteca Centrală a ANI „MV”, pp. 14-15.

În această perioadă de neutralitate (august 1914 – august 1916), organele de siguranță și poliție și-au adaptat activitatea la noile condiții operative. În cadrul Siguranței Generale a Statului, condusă de Romulus Voinescu a apărut o structură nouă – Serviciul Secretariatului, însărcinată cu coordonarea și îndrumarea muncii informative și contrainformative a structurilor ministerului. În punctele strategice ale teritoriului național au fost create sub-brigăzi speciale de siguranță, precum la Cernavodă pentru protejarea podului de cale ferată de un eventual sabotaj, la Porțile de Fier pentru controlul navigației sau în Câmpina pentru siguranța schelelor petrolifere din Valea Prahovei⁷.

Pe lângă Marele Stat Major al Armatei s-a organizat un serviciu special căruia i-au fost puse la dispoziție efective ale poliției de siguranță și ofițeri specializați; din păcate, așa-numitul Birou Mixt nu a avut rezultate notabile în ceea ce privește consolidarea cooperării între structurile informative ale celor două instituții, în domeniul asigurării siguranței naționale⁸. Pentru completarea efectivelor polițienești, Siguranței Generale și ale Secției I (Biroul Informații) a Marelui Stat Major cu cadrele necesare, au fost mobilizați rezerviștii, fiind încadrați, totodată, mulți dintre colaboratorii transilvăneni ai structurilor informative naționale ce reușiseră să se refugieze din Austro-Ungaria⁹.

Au fost atașați comisari și agenți de siguranță pe lângă marile unități militare care, în cooperare cu cadrele Secției I Informații trebuiau să asigure contrainformativ armata și să desfășoare activitate de culegere de informații peste graniță. Redăm aprecierile lui Eugen Cristescu referitoare la aceste inițiative: „După începerea războiului, în constituirea Marelui Cartier General a intrat și o puternică brigadă specială de siguranță, pentru acțiune informativă și apărarea spatelui comandamentelor militare. S-a putut astfel descoperi trădarea colonelului Crăiniceanu, care voia să treacă liniile de luptă la germani, unde îl chema colonelul Sturdza, ce dezertase mai înainte.

La părăsirea Munteniei au fost lăsați o serie de agenți de informații care și-au făcut datoria cu prisosință, informând atât peste Dunăre, prin dreptul Galaților, cât și peste munți comandamentul român asupra situației din teritoriul ocupat”¹⁰.

⁷ Cristian Troncotă, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008, p. 62.

⁸ Florin Pintilie, Nevian Tunăreanu, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *Istoria Serviciului Secret de Informații 1917-1940*, Editura INI, București, 2000, p. 17.

⁹ Vasile Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București, p. 103.

¹⁰ Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, *op. cit.*, p. 15.

Aportul informativ al Siguranței Generale în campania militară din anul 1916

Semnarea la 4 august 1916, la București, a Tratatului de Alianță între Regatul României și Antanta, prin care țării noastre îi erau recunoscute drepturile asupra teritoriilor din monarhia austro-ungară locuite de români, a fost momentul așteptat pentru a interveni în conflictul care căpătase proporții globale. Conform Convenției Militare încheiate în aceeași zi, România trebuia să intre în acțiune contra Austro-Ungariei până la data de 15 august 1916, aliații anglo-francezi obligându-se să furnizeze, zilnic, 300 de tone de muniții și materiale de război și să declanșeze o ofensivă a Armatei de la Salonic, pentru a nu permite Bulgariei să atace din sud. În plus, Rusia țaristă se angaja să acționeze imediat pe întreg frontul estic și să contribuie cu trei divizii pe frontul din Dobrogea¹¹.

Armata română a început, în noaptea de 14/15 august 1916, ofensiva pe frontul Carpaților; unitățile avansate ale celor trei armate (armatele 1, 2 și de Nord) au zdrobit rezistențele inamice și au pus stăpânire pe trecătorile Carpaților Orientali și Meridionali, facilitând desfășurarea forțelor principale în Transilvania. Până spre sfârșitul lunii august, armatele române au îndeplinit cu succes operațiunile ofensive stabilite în planul Marelui Cartier General, pătrunzând pe o adâncime de peste 120 km în zona centrală a frontului din Transilvania. Au fost, astfel, eliberate orașele Brașov, Sfântu Gheorghe, Gheorghieni, Miercurea Ciuc și Orșova¹². Trupele noastre au fost primite cu entuziasm de populația românească din Transilvania, dar cu ostilitate de cea maghiară, aspecte prezentate inclusiv în rapoartele informative ale funcționarilor Siguranței dislocați în aceste teritorii.

Concomitent cu activitățile destinate sprijinirii armatei, Ministerul de Interne și efectivele care făceau parte din subordinea sa au acordat o atenție deosebită și culegerii de informații despre inamic. În acest sens, generalul Dumitru Iliescu, șef al Statului Major General, autorizează înființarea de oficii polițienești și centre informative cu personal din cadrul Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale în regiunea Brașov, Sfântu Gheorghe sau Adjud – Miercurea Ciuc, sub controlul autorităților militare locale. La orașe, personalul era format din ofițeri de poliție și jandarmi aduși din țară, iar la sate din jandarmi rurali.

¹¹ Statul Major General. Serviciul Istoric al Armatei, *Albumul armatei române*, Editura Militară, București, 2009, p. 95.

¹² Statul Major General. Serviciul Istoric al Armatei, *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009, pp. 790-798.

Deosebit de interesant pentru cunoașterea activității curente a unui asemenea Centru însărcinat cu complexe activități de culegere de informații și contraspionaj este raportul *Darea de seamă – Despre activitatea Centrului de Informațiuni Cicsereda. Adjud de la 14 Septembrie 1916 – 31 Decembrie 1916*, prezentat de șeful Centrului de Informațiuni Cicsereda (regiunea Miercurea Ciuc), „director de poliție cl.I” Nicolae Drăguțescu, conducerii Direcției Poliției și Siguranței Generale, la 26 martie 1917¹³. Documentul, aflat, în prezent, la Arhivele Naționale ale României redă, detaliat, atât activitatea curentă cât și colaborarea cu militarii armatei române până la sfârșitul anului 1916, când, datorită evoluției nefavorabile a operațiunilor militare, această structură a fost desființată.

Centrul Informativ, înființat la 7 septembrie 1916, îl avea ca șef pe Drăguțescu și personal de execuție un agent special al Siguranței, plus opt agenți transilvăneni. În ceea ce privește agentura pe care trebuiau să o utilizeze, directivele Secției I a Marelui Cartier General al Armatei (înființat la 14/27 august 1916, pentru asigurarea conducerii operațiunilor militare) erau detaliate și precise. Astfel, agenții și informatorii urmau să fie recrutați dintre românii transilvăneni cu vârste de peste 56 de ani (până la vârsta aceea obligatoriu erau utilizați de către armată), punându-se accent pe folosirea femeilor în munca de culegere de informații. Agentura trebuia să obțină informații despre inamic pe baza indicațiilor date de Marele Cartier General, corelate cu cerințele desfășurării operațiunilor militare, urmând să fie transmise prin telegraf, telefon sau prin curieri (bicicliști, motocicliști)¹⁴.

Pe lângă reușitele înregistrate, funcționarii Siguranței și ai poliției, detașați în zonele eliberate la solicitarea operativă a conducerii armatei au întâmpinat și dificultăți, datorate, paradoxal, și autorităților românești, în special celor militare, cărora li se subordonau noile structuri informative.

Comisarul Siguranței atrage atenția, în prima parte a raportului, asupra modului defectuos în care s-a realizat cooperarea cu unitățile militare, în special datorită neînțelegerii de către militarii români a condițiilor deosebite pe care le impunea culegerea de informații. Agenții transilvăneni ai Centrului, care ar fi trebuit să aibă ca principală activitate crearea unei agenturi secrete în regiunea Adjud, au fost întrebuințați de autoritățile militare ca interpreți de limba maghiară și germană în relația cu populația locală, fiind, prin urmare, deconspirați și puși în imposibilitatea de a-și crea rețele informative.

¹³ Arhivele Naționale ale României, fond Direcția Generală a Poliției, Dosar nr. 16/1916, f. 5-6.

¹⁴ *Ibidem*.

Un episod elocvent prezentat în document îl constituie imixtiunile directe în activitatea informativă a agenților Siguranței. La solicitarea lui Nicolae Drăguțescu de arestare a unei evreice unguroaice, Francisca Grosberg, sosită în oraș de puțin timp și despre care se știa din surse precise că este agent al serviciilor austro-ungare, maiorul Predescu, comandatul militar al orașului, nu numai că nu i-a acordat sprijinul necesar dar, mai mult, a luat-o sub protecția sa personală: „Este evident cât de mare a fost umilirea noastră ce a trebuit să îndurăm în fața acestei spioane, care-și găsisese ca protector un maior român!”¹⁵.

Lipsa fondurilor bănești necesare este un alt aspect prezentat, împiedicându-i pe agenți să-și desfășoare activitatea la parametri optimi – imposibilitatea de a se infiltra, de câte ori era nevoie, deoarece nu puteau să-și cumpere hainele necesare; de asemenea, plățirea informatorilor se făcea defectuos, cu consecințele de rigoare. Sunt semnificative, în acest sens, următoarele pasaje din raport: „Lipsa de bani pentru scopurile mai sus numite (plătirea informatorilor și agenților trimiși în spatele linilor inamice n.n.) a fost cu atât mai resimțită, cu cât se găsesc foarte greu oameni care să-ți expuse în mod dezinteresat viața, trecând în spatele inamicului ca să ne procure informațiile ce îi cerem, fără a se gândi la soarta familiei care îi rămâne în urmă la voia întâmplării.

Deghizarea noastră care ar fi fost foarte folositoare serviciului, nu s-a putut face nici o dată din cauza lipsei de haine necesare”¹⁶.

Cu toate greutățile întâmpinate în desfășurarea activităților curente, Centrul Cicsereda a realizat nu doar organizarea unei agenturi secrete eficiente, dar a reușit și „radiografierea” rețelelor informative ale inamicului.

În document este prezentată lista celor 50 de locuitori transilvăneni de diverse naționalități (unguri, germani, evrei) identificați ca fiind spioni sau agenți propagandiști ai serviciilor austro-ungare în zona monitorizată de funcționarii Siguranței. Astfel, Balogh István din Várdatfalva (regiunea Miercurea-Ciuc) „a făcut spionaj în favoarea armatelor austro-ungare, trădând mișcările, numărul, felul armei etc. al armatei noastre, aflătoare în regiunea satelor Delna și Palfalva (regiunea Cicsereda) făcând despre toate acestea raport în scris patrulelor ungurești. Toate acestea le-a făcut în baza însărcinării primite de la autoritățile ungare. Înainte de sosirea armatei române, el a fost acela care a cerut ridicarea tuturor locuitorilor, cari erau

¹⁵ *Ibidem*, f. 29-30.

¹⁶ *Ibidem*, f. 30.

bănuiri a avea sentimente filo-române. Autoritățile noastre militare – fără a cunoaște antecedentele acestui individ – l-a numit primar în Várdatfalva”¹⁷.

Interesant de semnalat este faptul că agenții români au depistat și locuitori ai Vechiului Regat care spionau în favoarea Puterilor Centrale încă dinainte de declanșarea războiului, în august 1916. Activitatea suspectă a lui Iosif Davidovici din Târgu-Ocna, este prezentată astfel: „S-a îmbogățit pe neașteptate și ca prin minune practicând spionajul sub masca de voiajor. E veșnic pe drumuri când la Bârlad, când la Bacău. A fost surprins de sergentul Paul Vasiliu din Tg. Ocna, chestionând soldați relativ la secrete militare, fiind denunțat apoi și autorităților.

Pentru aceleași motive a mai fost denunțat autorităților și de fiul D-lui Director de Penitenciar din Tg. Ocna... (ambele denunțuri însă au rămas fără consecință).

Înainte de începerea războiului făcea dese călătorii la Viena și Budapesta având întâlniri periodice la Palanca cu fratele său Marcu Davidovici, care căuta întotdeauna să-l întâlnească în aceste drumuri ale sale, pentru a primi de la dânsul informațiuni proaspete relativ la lucrările noastre de fortificații și la mișcările trupelor noastre”¹⁸.

În raport se atrage atenția și asupra unor deficiențe în ceea ce privește asigurarea secretului militar care, în timp de pace nu sunt atât de vizibile, dar pot atârna greu în timpul unei campanii militare. Este relatat cazul administratorului restaurantului gării Adjud, germanul Francisc, care, deși stabilit de mulți ani în Vechiul Regat împreună cu familia, desfășoară activități suspecte, dispărând pe neașteptate cu zilele, deși ocupația sa presupune prezența permanentă în restaurantul pe care l-a concesionat.

„În calitate de restaurator al gării, binecunoscută fiind limbuția micilor noștri funcționari, el e în măsură a ști exact toate transporturile noastre de trupe, tunuri și material de război, ce Comandamentul nostru ar îndrepta în direcția Palanca.

Arendarea restaurantelor din gări la streini e destul de periculoasă în timp de pace, dar acum în vreme de război ar fi de dorit – în interesul armatei – îndepărtarea din restaurantele garilor a străinilor și înlocuirea lor imediată cu români.

Petre Francisc, fratele restauratorului gării, avocat în Adjud, locotenent în rezervă la reg. 10 Putna a căutat să se predea inamicului, împreună cu întreg plutonul, ceea ce a și făcut”¹⁹.

¹⁷ *Ibidem*, f. 33.

¹⁸ *Ibidem*, f. 35-35v.

¹⁹ *Ibidem*, f. 40.

Raportul face referire și la numele unor români transilvăneni, refugiați pe teritoriul românesc înainte de august 1916, care își oferă serviciile în folosul armatei: „Pentru a trece granița în dosul frontului inamic s-au mai oferit doi refugiați ardeleni, binecunoscuți ca oameni de treabă și curajoși. Aceștia sunt Gheorghe Govna, învățător român din Brașov și Toma Brenciu, cântăreț la Biserica Sf. Nicolae din Brașov....Ștefan Coardă refugiat, român din Transilvania, se angajează a trece în Transilvania în spatele frontului inamic, spre a ne da detalii asupra inamicului”. Misiunea încredințată lui Ștefan Coardă era complexă, acesta urmând să-și structureze o rețea informativă amplă, prin plasarea „ca servitori și servitoare șase persoane în următoarele gări, noduri de căi ferate: Cicsereda, Gheorghiasânmicloș, Brașov, Udvarhei, Sasreghin și Praid” și a șapte persoane care să supravegheze trecătoarea Ghimeș-Palanca²⁰.

Informațiile furnizate structurilor informative românești de această rețea erau detaliate și riguros întocmite, fiind redată, pe larg, în raportul prezentat. Prezentăm numai câteva pasaje, edificatoare pentru exactitatea informării: „La gara din Cicsentsimon a ieșit în ziua de 28 octombrie 1916 într-o întâmpinarea celor două corpuri de armată germană toate autoritățile civile și toți ofițerii cu muzica militară. Germanii așteptați însă n-au sosit. Se vorbește în Ungaria că germanii vor face pace cu francezii și apoi cu trupele retrase de acolo vor pedepsi pe români, ocupându-le întreaga țară. În valea Uzului se află Divizia 39 și înapoia acesteia ca rezervă se află Divizia 38... Se construiește drumul neumblat, care merge spre Valea Ciobănașului... care după ce s-a săpat și s-a nivelat s-a așternut piatră și apoi nisip mărunț. Niște ofițeri inamici cari se aflau pe drumul de lângă Valea Ciobănașului vorbeau că frontul român ar trebui să fie spart pe la Oituz sau Ciobănaș, căci la Uz orice încercare de spargere ar fi zadarnică, românii fiind bine întăriți în ascunzătorile lor de piatră. Ținta principală a inamicului ar fi totuși ruperea frontului nostru la Oituz.

Cartierul Corpului se află la Cicsentsimon în casa lui Korocci Imre și aci vin zilnic rapoartele de la Diviziile 38 și 39... În toate gările pe unde trec zilnic 10-15 trenuri cu muniții și armată, pentru evitarea pericolului de spionaj s-a luat dispoziția ca în timpul opririi trenurilor prin gări toate sălile gării și peronul să fie evacuat de pasageri. Între zilele 15 și 20 Oct. au trecut foarte multe trenuri cu armată germană, însă toate trenurile au fost îndreptate spre Brașov”²¹.

²⁰ *Ibidem*, ff. 53-55.

²¹ *Ibidem*, f. 65-65v.

Documentul prezintă și un aspect inedit, anume comportamentul colonelului Alexandru Sturdza²², fiul marelui om politic liberal Dimitrie A. Sturdza, în calitate de comandant al Brigăzii a 7-a Mixtă. Din deciziile luate, este evidentă dorința colonelului de a sabota intențiile funcționarilor Siguranței cu privire la trimiterea unor agenți în spatele frontului inamic: „Gheorghe Gherman locuitor din comuna Tulnici, munții Vrancei este trimis de noi a trece munții cu însărcinări determinate date de noi, dându-i în acest scop o recomandatie către autoritățile militare române de la punctul de trecere.

Dl. Colonel Sturdza, comandatul Brigăzii 7 Mixte ne înștiințează prin adresa No. 1062 din 20 Noiembrie 1916, că prezentându-se în ziua de 18 Noiembrie 1916 Gheorghe Gherman recomandat de noi spre a fi lăsat să treacă frontiera, i se refuză categoric trecerea peste frontieră pe motivul că e simplist, naiv și nu inspiri încredere. Dispărând, l-a pus în urmărire.

Dl. Colonel Sturdza, comandatul Brigăzii 7 Mixte prin adresa No. 1088 din 21 Noiembrie 1916 ne înștiințează că Gheorghe Gherman trecând totuși granița în mod clandestin, a făcut spionaj în favoarea inamicului, trădând austro-germanilor mișcările armatelor ruse.

Dă ordin ca orice individ ce-i vom mai trimite în acest scop să fie arestat din lipsă de încredere... Șeful Biroului de Informațiuni de la Armata de Nord prin adresa No. 62 din 2 decembrie 1916, având în vedere cazul adus la lumină de dl. Col. Sturdza, interzice Centrului de Informațiuni de a mai trimite informatori peste graniță.

Centrul de informațiuni, în baza unor documente oficiale aflătoare în original la dosar, a căror autenticitate nu a fost până acum de nimeni contestată, raportează că toate informațiunile d-lui colonel Sturdza nu corespund adevărului²³. Argumentele lui Alexandru Sturdza sunt, de altfel, desființate în raport și din punct de vedere logic, arătându-se imposibilitatea desfășurării acestora conform cu cele afirmate de colonel. În orice armată modernă, interogarea spionilor capturați se face în condiții speciale (în secret, în prezenta ofițerilor de informații și a interpretului) și nu în fața soldaților, astfel fiind demontată acuzația de trădare care îi fusese adusă lui Gheorghe Gherman, pe baza așa-zisei mărturii a unor soldați din regimentul 14 husari din armata austro-ungară, capturați de militarii români.

Acțiunile sale de sabotare a efortului militar național se vor concretiza prin trecerea în tabăra inamicului în zorii zilei de 6 februarie

²² A se vedea pe larg, Petre Otu, Maria Georgescu, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, Editura Militară, București, 2011.

²³ Arhivele Naționale ale României, Dosar 16/1916, ff. 54-55v.

1917, act care va produce consternare atât în rândurile armatei, cât și ale opiniei publice românești.

Informațiile furnizate fac referire și la disfuncționalități majore semnalate în timpul dificilei retrageri a armatei române din iarna lui 1916, la capitolul logistică și cadrul sanitar. În Raportul nr. 139 din 21 decembrie 1916, adresat Marelui Cartier General și Comandamentului Armatei de Nord, agenții Siguranței atrag atenția asupra unor aspecte grave: „Din Odobești au plecat pe la 10 Decembrie 1916 vreo 400 de recruți. Unii au plecat cu trenul, alții pe jos la Focșani. În Focșani au fost dați în primirea unui jandarm, care și el i-a dat în primirea unui sergent. Acest sergent – avem informații – i-a îndemnat pe recruți să dezerteze la inamic și recruții au ascultat, căci toți se află acum la Odobești și n-au de gând să mai plece, deși dușmanul este lângă oraș...”

Pe întreaga șosea de la Bacău la Focșani nu vezi decât cadavre de cai morți pe drum. Cu toate că aceste cadavre au intrat în descompunere, autoritățile nu au luat nici o măsură. E probabil, că dacă nu se vor lua măsuri în această privință, această neglijență se va răzbuna cumplit”²⁴.

Neonorarea de către Antantă a angajamentelor asumate prin Tratatul de alianță, la care trebuie adăugate și marile curențe semnalate în organizarea și dotarea instituției militare au avut ca rezultat prăbușirea frontului în toamna anului 1916, silind armata română să se retragă din Transilvania și apoi, în urma unor lupte grele, să abandoneze Oltenia, Dobrogea și Muntenia cu Capitala (noiembrie același an).

Entuziasmul general al opiniei publice românești, care a urmat intrării țării în război s-a spulberat însă, rapid, pe fondul derulării nefavorabile a operațiunilor militare. Înfrângerea dezastruoasă a armatei pe frontul din Dobrogea, la Turtucaia (19-24 august 1916)²⁵, la numai două săptămâni după declanșarea ostilităților, a fost considerată în epocă, scria omul politic liberal I. G. Duca „așa de răsunătoare, încât nu numai că anula toate succesele – netăgăduitele succese de la nord – dar arunca de la început un fel de val de discredit asupra întregii noastre intrări în acțiune”²⁶.

Amintim faptul că, una din cauzele acestui mare eșec militar al armatei române îl constituie și neluarea în considerare a informărilor realizate de Brigada de siguranță de la Constanța, condusă de comisarul de siguranță Constantin Duca, cel care, din ianuarie 1916, a creat o rețea de

²⁴ *Ibidem*, f. 79v.

²⁵ Statul Major General. Serviciul Istoric al Armatei, *Enciclopedia Armatei Române*, pp. 792-796.

²⁶ I. G. Duca, *Memorii*, vol. 3, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 23.

agenți în nord-estul Bulgariei. Agentura comisarului Duca a furnizat, din timp, informații certe privind planul trupelor germano-bulgare de a trece Dunărea și declanșa ofensiva în Dobrogea în cazul în care armata română ar pătrunde în Transilvania, dar acestea nu au fost considerate de încredere de conducerea Marelui Stat Major²⁷.

După retragerea în Moldova, organele Ministerului de Interne s-au stabilit la Iași și s-a trecut la reorganizarea activității poliției și Siguranței Generale, punându-se un accent deosebit pe activitatea de contrainformații atât în teritoriul rămas sub autoritatea guvernului român, cât și în rândul armatei, aflată într-un amplu proces de refacere și modernizare. În acest sens au fost mobilizați câte un agent de siguranță pe lângă fiecare unitate militară, precum și delegați ai Siguranței Generale pe lângă serviciile de informații ruse de pe front. S-a insistat îndeosebi pe întărirea frontului de sud, deoarece gurile Dunării aveau, în noul context militar, o importanță deosebită. Sarcina organizării unei structuri informative eficiente în zona Deltei Dunării i-a revenit, de altfel, tot unui funcționar al Siguranței, Mihail Moruzov, ale cărui rezultate erau de mult apreciate și de conducerea armatei române.

Concluzii

Unitățile Ministerului de Interne din toate categoriile – Poliție, Jandarmerie, Pompieri, Siguranța Statului, care au însoțit trupele române în operațiunile militare din Transilvania au participat, pe lângă atribuțiile ce le-au revenit pe linia poliției militare, la păstrarea ordinii și a măsurilor de pază și siguranță în localitățile eliberate și la anihilarea acțiunilor organizate de organele de poliție și serviciile secrete austro-ungare sau germane. Mulți români transilvăneni, înfruntând riscul de a fi descoperiți și executați de austro-germani au furnizat structurilor informative ale armatei și Siguranței informații valoroase despre dispozitivul militar inamic, căile de comunicații utilizate, despre lucrările genistice făcute în zona frontului și planurile militare etc. Practic, populația românească a ajutat armata națională cu tot ceea ce ținea de posibilitățile ei, de aceea a și suportat represalii drastice în momentul în care au revenit autoritățile civile și militare austro-ungare, în toamna anului 1916..

Referindu-se la această situație, Max Ronge, șeful serviciului de informații austro-ungar, amintea în lucrarea sa memorialistică: „Serviciul de spionaj românesc a găsit în sânul populației din Transilvania... multe simpatii. Această stare de spirit a fost exploatată în anul 1916, când românii,

²⁷ Florin Pintilie, Nevian Tunăreanu, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *op. cit.*, p. 17.

dând peste cap slabele noastre trupe de acoperire au progresat de-a lungul Transilvaniei. În perioada aceea au găsit o mulțime de oameni, care informau asupra mișcării trupelor noastre, în mijlocul regiunii muntoase. Pe de altă parte, un oarecare număr de preoți, institutori și avocați transilvăneni s-au dat de partea năvălitorului, sfătuind soldații (români din armata austro-ungară) să calce jurământul și să dezerteze”²⁸.

Odată cu unirea din 1918, autoritatea Ministerului de Interne cu întreaga sa organigramă se întinde asupra teritoriului României Mari, atribuțiile și răspunderile Siguranței Generale a Statului crescând într-o măsură semnificativă. Se continuă și aprofundează colaborarea structurilor informative civile și militare naționale, mai ales că, în cadrul Serviciului Secret de Informații al Armatei Române, ulterior Serviciul Special de Informații, multe cadre de conducere (îi amintim doar pe Mihail Moruzov și Eugen Cristescu) și nu numai, proveneau din rândurile funcționarilor Siguranței Generale.

Dificultățile întâmpinate și necesitatea adaptării, în anii războiului, la situații neexistente în perioada de pace, precum și confruntarea directă cu servicii de informații foarte puternice, precum cel german sau austro-ungar au condus la acumularea unei vaste experiențe în domeniul informativ și contrainformativ. Structurile specializate ale statului român au tras învățăminte deosebit de utile, transpuse printr-o legislație adecvată noilor și complexelor amenințări interne dar, mai ales, externe (pericolul revizionist), o conștientizare sporită asupra necesității unor servicii de informații puternice, cu grad ridicat de adaptabilitate.

Deficiențele pe plan informativ înregistrate în procesul pregătirii intrării în prima conflagrație mondială nu mai trebuiau să se repete, astfel că, în Planul de mobilizare al armatei române, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1925²⁹, un loc aparte era dedicat importanței Serviciului Secret de Informații și cooperării cu celelalte structuri din comunitatea informativă națională.

²⁸ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 68.

²⁹ *Ibidem*, p. 141.

Bibliografie

1. Arhivele Naționale ale României, fond *Direcția Generală a Poliției*.
2. Bobocescu Vasile, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000.
3. Bobocescu Vasile, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București.
4. Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, *Din Memoriile lui Eugen Cristescu*, București, 1968, Biblioteca Centrală a ANI „MV”.
5. Culitza Theodor, *Poliție de informațiuni și contrainformațiuni*, f.e., București, 1938.
6. Duca I. G., *Memorii*, vol. 3, Editura Machiavelli, București, 1994.
7. Mântulescu Dimitrie, *Poliție politică și poliție de siguranță de stat*, f.e., București, 1937.
8. Otu Petre, Georgescu Maria, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, Editura Militară, București, 2011.
9. Pintilie Florin, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, vol.I, Editura ANI „MV”, București, 2003.
10. Pintilie Florin, Tunăreanu Nevian, Marițiu Ștefan, Beldiman Corneliu, *Istoria Serviciului Secret de Informații 1917 – 1940*, Editura INI, București, 2000.
11. Statul Major General. Serviciul Istoric al Armatei, *Albumul armatei române*, Editura Militară, București, 2009.
12. Statul Major General. Serviciul Istoric al Armatei, *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009.
13. Troncotă Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.